

Opmerkelijke aantallen pleisterende Grutto's in Vlaanderen tijdens de voorjaarstrek van 2013

► Koen Devos, Emmanuel Desmet & Ignaas Robbe

De voorjaarstrek van Grutto's *Limosa limosa* ondervond in 2013 veel hinder van ongunstige weersomstandigheden. Als gevolg van strenge vorst, zware sneeuwval en een gure wind zagen veel vogels zich genoodzaakt om de trek te onderbreken ter hoogte van Noord-Frankrijk en het westen van Vlaanderen. Op verschillende plaatsen werden uitzonderlijk hoge aantallen pleisterende vogels waargenomen.

► Grutto's *Limosa limosa* en Pijlstaarten *Anas acuta*. 14 maart 2013. Lo-Reninge (W) (Foto: Wim Debruyne)

Inleiding

Grutto's zijn uitgesproken trekvogels. De broedgebieden situeren zich van IJsland, over het noorden van Europa tot in westelijk Siberië. Overwinteren doen ze vooral in zuidelijk Europa en Afrika. Er worden verschillende ondersoorten en biogeografische populaties onderscheiden waarvan de migratiepatronen onderling aanzienlijk verschillen. De vogels die broeden en doortrekken in Vlaanderen behoren hoofdzakelijk tot de West-Europese deelpopulatie van de nominaatvorm *L. l. limosa*. Hiervan broedt de hoofdmoot in Nederland. De belangrijkste overwinteringsgebieden situeren zich in West-Afrika maar een (klein) deel van de vogels trekt niet verder dan Spanje en Portugal. De Grutto's die naar West-Afrika vliegen verblijven daar voornamelijk in de rijst- en mangrovezone van Zuid-Senegal tot Guinee Bissau (Beintema & Drost 1986, Kuiper *et al.* 2006). Een klein deel van de Vlaamse doortrekkers behoort tot de

IJslandse populatie *L. l. islandica* die als een aparte ondersoort wordt beschouwd en voornamelijk overwintert langs de Europese kusten van het Iberisch schiereiland, Frankrijk en Groot-Brittannië. *L. l. islandica* heeft in tegenstelling tot *L. l. limosa* een voorkeur voor zout- en brakwatergebieden.

Het westen van Vlaanderen ligt pal op de trekroute van de Grutto's tussen broed- en overwinteringsgebieden. Van de najaarstrek is hier meestal relatief weinig te merken. Na afloop van het broedseizoen blijken de meeste broedvogels zeer snel door te trekken naar Afrika (Beintema & Drost 1986). De jonge vogels volgen iets later, lassen meer tussenstops in en zijn dan ook in Vlaanderen regelmatig in groepjes van enkele tientallen exemplaren te zien (vooral in augustus).

De voorjaarstrek is veel opvallender. Vanaf half december beginnen de eerste Grutto's Afrika te verlaten en komt de voorjaarstrek al op

gang. Daarbij worden verschillende tussenstops ingelast. Eerst vliegen ze naar Marokko, Portugal en/of Spanje waar ze geruime tijd verblijven in uitgestrekte rijstvelden (Kuiper *et al.* 2006, Lourenço *et al.* 2010). In februari-maart zetten ze via Frankrijk hun tocht verder naar de broedgebieden in de Lage Landen en Duitsland. In Vlaanderen worden de eerste doortrekkende Grutto's meestal rond midden februari gesignaleerd. Het hoogtepunt van de doortrek valt doorgaans in de eerste twee decaden van maart met een jaarlijkse doortrekpiek rond 10 maart. Op tal van plaatsen zijn dan groepjes van enkele tientallen tot honderden exemplaren te zien. Het gros van de voorjaarstrekters vliegt echter over Vlaanderen zonder dat we het merken. Of doortrekkende groepjes al dan niet even een tussenstop maken op Vlaamse bodem hangt van verschillende factoren af, die in hoofdzaak bepaald worden door weersomstandigheden en de aan- of afwezigheid van geschikte terreinen om te foerageren of te rusten. Dit werd duidelijk geïllustreerd in 2013 toen doortrekkende Grutto's boven Noord-Frankrijk en Vlaanderen geconfronteerd werden met zeer ongunstige trekomstandigheden. Dit leidde in een aantal gebieden in het westen van Vlaanderen tot nooit eerder geziene pleisterende aantallen. In deze bijdrage geven we een overzicht van beschikbare telresultaten en gaan we dieper in op de factoren die geleid hebben tot deze situatie.

Trekverloop in het voorjaar 2013

Aanvankelijk leek het een heel gewoon voorjaar te worden voor de Grutto. Op 13 februari werden de eerste exemplaren gesignaleerd te Roksem (W). In de daaropvolgende dagen werden ook in de rest van Vlaanderen her en der zeer kleine aantallen gezien. Midden februari werden in Vlaanderen tijdens de watervogeltellingen in totaal 30 exemplaren geteld. Hiermee leken de Grutto's op het schema van de vorige jaren te zitten. Omstreeks 20 februari begon echter een koudeperiode met een zeer gure NO-wind, stevige nachtvorst en temperaturen die overdag rond het vriespunt schommelden. De aanvoer van Grutto's uit het zuiden stokte, wat in die tijd van het jaar niet ongewoon is.

Toen vanaf 4 maart de wind naar zuidoostelijke richting draaide, kregen we enkele dagen met vroege lentetemperaturen die plaatselijk opliepen tot meer dan 17°C. Ideale omstandigheden dus voor de Grutto's om alsnog de trektocht van Zuid-Europa naar de noordelijke broedgebieden aan te vatten. Niet onbelangrijk is dat er op 8 en 9 maart ook heel veel regen viel in het westen van Vlaanderen. Tal van beken en rivieren traden daarop uit hun oevers. In een deel van de ruim 3000ha grote IJzerbroeken en de Handzamevallei (W) deden zich aanzienlijke overstromingen voor. Maar ook langs de Bovenschelde en kleinere waterlopen zoals de Heulebeek in Ledegem-Moorsele (W) liepen graslanden onder water.

Op 9 maart kregen de massaal doortrekkende Grutto's boven Noord-Frankrijk en België een onaangename verrassing te verwerken. De temperatuur kende plots een sterke terugval waardoor er boven het natte Vlaanderen op grote schaal mist ontstond. Veel doortrekkende steltlopers zagen zich genoodzaakt om de trek te onderbreken en aan de grond te komen. Ondermeer in Zuid-West-Vlaanderen en de Oost-Vlaamse regio Schelde-Leie werden op tal van plaatsen ongewone aantallen steltlopers gesignaleerd. Zo landden op een overstromde akker in Ouwegem (O) een groep van 44 Bonte Strandlopers *Calidris alpina* en op een akker in Moen (W) een groep van 17 ex. Het meest opvallend waren de grote groepen Grutto's. Bij valavond zaten er in de Heulebeekmeersen rond Ledegem (W) zo'n 450 en in de West-Vlaamse Scheldemeersen meer dan 500 op elkaar gepakt. De dag erna leverde een totaaltelling in de IJzerbroeken tussen Diksmuide en de Frans-Belgische grens ruim 1750 ex. op. De vogels profiteerden volop van de vele ondergelopen graslanden en akkers die een optimaal foerageer- en rustgebied vormden.

» Grutto *Limosa limosa*. 12 maart 2013. Ledegem (W) (Foto: Ignaas Robbe).
Filmbeelden van deze Grutto's die in de sneeuw hun kostje bijeen proberen te scharrelen terwijl ze gestalkt worden door agressieve meeuwen, vind je op youtube (zoekopdracht "Grutto's Ledegem").

Voor de meeste steltlopers zou de tussenstop in het westen van Vlaanderen langer duren dan voorzien. Op 10 maart zakte de temperatuur ook overdag onder het vriespunt en waaide een ijzige noordelijke wind. In de nacht van 10 op 11 maart werd een groot deel van Vlaanderen onder een dik pak sneeuw bedekt. Het hoeft geen betoog dat deze omstandigheden bijzonder ongunstig waren voor steltlopers. Door de windwerking bleven echter veel ondiepe plas- en minstens gedeeltelijk ijsvrij en door de isolerende sneeuwlaag was de ondergrond niet keihard bevroren. Hierdoor bleven er voldoende foerageermogelijkheden voor de Grutto's aanwezig, terwijl soorten als Kievit *Vanellus vanellus* en Goudplevier *Pluvialis apricaria* (wegens hun korte poten en snavels) wel genoodzaakt waren om in grote aantallen opnieuw zuidwaarts te trekken. Ook tijdens de daaropvolgende dagen overheerste vrieskou en sneeuwbuien. 's Nachts zakte de temperatuur in het westen van Vlaanderen zelfs tot -10°C. Het leverde op veel plaatsen uitzonderlijke beelden op van groepen verkleumde Grutto's in bijna Siberische omstandigheden.

Midden maart steeg de gemiddelde temperatuur opnieuw boven het nulpunt. In het zuiden van West-Vlaanderen namen de aantallen Grutto's met het verdwijnen van het water in de overstromde weilanden geleidelijk af, terwijl de aantallen in de nog steeds zeer drassige IJzerbroeken recordhoogtes bereikten (Figuur 1). Op 15 en 16 maart werden er in de IJzerbroeken bijna 5500 exemplaren geteld, met als grootste groep 3070 exemplaren in het Westbroek in Reninge. In de nabijgelegen Handzamevallei pleisterden tot ongeveer 800 Grutto's. Ook in de rest van Vlaanderen werden meer

» Kleptoparasitisme van Kokmeeuw *Larus ridibundus* op Grutto *Limosa limosa*. 12 maart 2013. Heulebeekmeersen Ledegem (W) (Foto: Ignaas Robbe)

Grutto's gemeld dan in vorige jaren, weliswaar in kleinere groepen van enkele tientallen tot honderden exemplaren. De watervogeltelling in het weekend van 16 en 17 maart leverde een Vlaams totaal van 8580 ex. op, drie tot vier keer zo veel als in andere jaren. Het grote overwicht van de aantallen in de IJzerbroeken blijkt duidelijk uit het verspreidingskaartje in Figuur 2.

Lang bleven deze grote aantallen Grutto's niet pleisteren in Vlaanderen. Veel vogels profiteerden van de verbeterde weersomstandigheden om verder door te trekken naar Nederland. Die wegtrek werd bovendien in de hand gewerkt door het gaandeweg droogvallen van de drassige terreinen. Het aantal Grutto's in de IJzerbroeken daalde zienderogen. Op 18 maart verbleven er nog amper een 1000-tal ex.

Op 20 maart viel er opnieuw veel regen waardoor in de IJzerbroeken weer heel wat graslanden onder water kwamen te staan. Enkele dagen later bleek de winter van geen wijken te weten. Vanaf 23 maart werd het opnieuw fors kouder met sneeuwbuien en stevige nachtvorst. Het was het begin van een lange periode met een strakke en gure noordoostenwind, weermom allesbehalve ideale trekomstandigheden voor Grutto's. Heel wat vogels hielden opnieuw halt op Vlaamse pleisterplaatsen met o.a. meer dan 4000 ex. in de IJzerbroeken. Hoewel nergens melding werd gemaakt van opvallende zuidwaartse vorsttrek van Grutto's, bleken er toch te zijn die even de omgekeerde trekbeweging hadden gemaakt. Een gekleurde Grutto die op 19 maart bij Koudem in Nederland werd gezien, zat op 4 april weer nabij Klemskerke (W) (med. J. Buckens). Ook in het verleden werd reeds vastgesteld dat felle vorst Grutto's soms kan terugdringen. In het voorjaar van 1996 bijvoorbeeld zakte de gemiddelde temperatuur van 10 tot en met 13 maart sterk onder het vriespunt en werden boven Zuid-West-Vlaanderen 1174 zuidwaarts trekkende Grutto's genoteerd.

Op 7 en 8 april kregen we eindelijk de lang verwachte weersomslag die het einde van de winter inluidde. De koude NO-wind zwakte af en veranderde later van richting. Nachtvorst bleef achterwege. De aantallen pleisterende Grutto's in Vlaanderen namen nu snel af. Het broedseizoen kon beginnen.

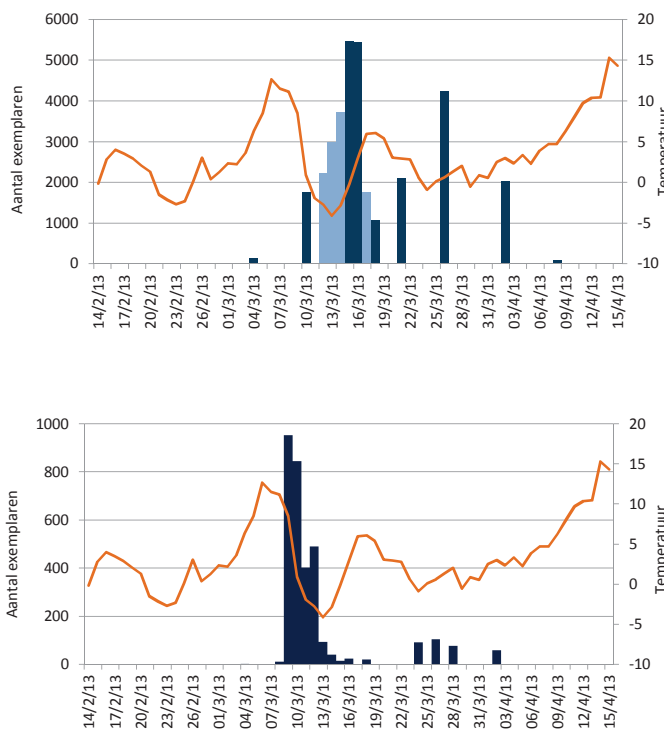

» Figuur 2. Verspreiding van pleisterende Grutto's *Limosa limosa* in Vlaanderen tijdens de midmaandelijke watervogeltelling op 16 en 17 maart 2013.

» Figure 2. Distribution of Black-tailed Godwits *Limosa limosa* in Flanders during the midmonthly waterbird count on 16 and 17 March 2013.

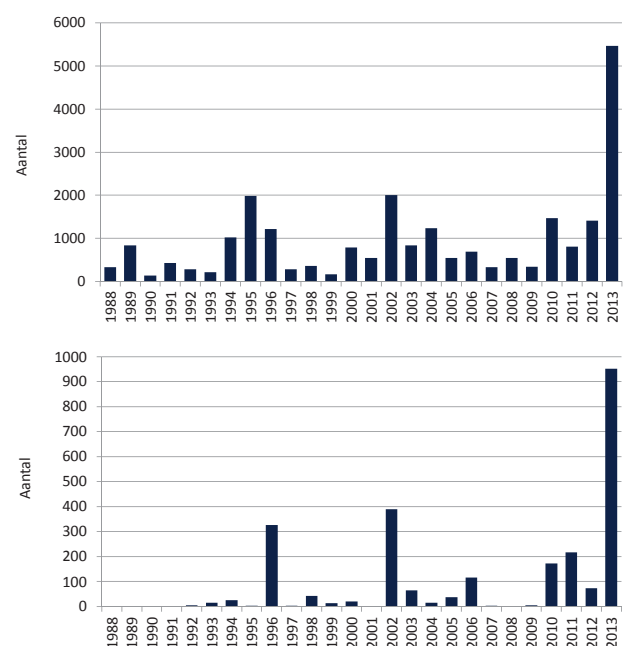
Uitzonderlijke aantallen

Dat de aantallen Grutto's in maart 2013 naar Vlaamse normen zeer uitzonderlijk waren, blijkt wanneer we vergelijken met gegevens uit vorige jaren. In de IJzerbroeken bedroeg de gemiddelde voorjaarspiek in de periode 1988-2012 iets meer dan 750 ex., met als uiterste maxima 135 en 2005 ex. Ook in het zuiden van West-Vlaanderen werden alle records gebroken (Figuur 3). Hier zijn de jaarlijkse schommelingen nog groter, gaande van quasi afwezigheid naar maxima van 300 tot bijna 400 ex. De piekaantallen in 2013 waren dus dubbel tot driedubbel zo hoog als in vorige jaren. De grote schommelingen in de jaarlijkse voorjaarsaantallen tonen ook duidelijk aan dat deze geen weerspiegeling zijn van een populatietrend, maar vooral bepaald worden door omstandigheden tijdens de trek. Het gaat in 2013 duidelijk om zeer hoge aantallen voor Vlaanderen maar wat betekent dat in een internationale context? De laatste

» Figuur 1. Dagmaxima van pleisterende Grutto's *Limosa limosa* in de IJzerbroeken (boven) en Zuid-West-Vlaanderen (onder) tijdens het voorjaar 2013, in relatie tot het verloop van de gemiddelde temperatuur (°C) (gegevens Ukkel, KMI). Bleekblauwe balkjes hebben betrekking op tellingen die niet het volledige gebied bestreken en moeten beschouwd worden als absolute minima.

» Figure 1. Daily maximum numbers of staging Black-tailed Godwits *Limosa limosa* in the floodplain of the river Yzer (above) and the region SW-Flanders (below) during the spring of 2013, in relation to average temperature (°C). Bars with lighter colour refer to incomplete counts and have to be considered as absolute minimum numbers.

» Figuur 3. Voorjaarsmaxima van pleisterende Grutto's *Limosa limosa* in de IJzerbroeken (boven) en Zuid-West-Vlaanderen (onder), periode 1988-2013.

» Figure 3. Spring maximum numbers of staging Black-tailed Godwits *Limosa limosa* in the floodplain of the river Yzer (above) and the region SW-Flanders (below), 1988-2013.

▶ Grutto *Limosa limosa*. 24 maart 2013. Uitkerke (W) (Foto: Johan Buckens)

'officiële' schatting van de West-Europese deelpopulatie van de nominaatvorm bedraagt 160.000 tot 180.000 vogels (Wetlands International 2014). Op basis van recente analyses van kleurringgegevens wordt de populatiegrootte tegenwoordig echter eerder geschat tussen 133.000 en 140.000 exemplaren (Lourenço *et al.* 2010). De IJslandse populatie is met 50.000 tot 75.000 individuen aanzienlijk kleiner. De 1% norm van beide populaties bedraagt respectievelijk 1700 en 610 exemplaren (Wetlands International 2014). Een deel van de doortrekkers in Vlaanderen behoort tot de IJslandse populatie. Vooral goed uitgekleurde mannetjes zijn vrij eenvoudig te onderscheiden van hun soortgenoten van de nominaatvorm. Bij mannetjes in winterkleed en vrouwtjes ligt het iets moeilijker. Het is niet gemakkelijk om bij tellingen telkens systematisch de vogels van de IJslandse ondersoort er uit te halen, zeker bij grote groepen. Op basis van steekproeven bleek in maart 2013 het aandeel (typische) IJslanders vaak rond de 10% te liggen, soms iets hoger. Bij dat percentage moet enige reserve in acht worden genomen, maar dit zou impliceren dat bij het maximumaantal van 5500 ex. in de IJzerbroeken wellicht minstens een 600-tal tot de IJslandse ondersoort behoorden en dat dus de 1%-norm net gehaald werd. De 5000 ex. die behoren tot de nominaatvorm vertegenwoordigden ongeveer 3 % van de respectievelijke populatie. Het ging dus in beide gevallen om internationaal belangrijke concentraties.

Piekaantallen zeggen bovendien niet alles, zeker in perioden van sterke doortrek. Het totaal aantal Grutto's dat in de loop van het volledige voorjaar een tussenstop maakte, lag ongetwijfeld veel hoger dan het hoogste aantal dat op één bepaalde dag genoteerd werd. De zogenaamde 'turnover' is tijdens de voorjaarstrek immers bijzonder hoog. Sommige vogels blijven hooguit enkele uren pleisteren, andere meerdere dagen. Daarna zetten ze de trek verder en worden ze ten dele vervangen door nieuw aangekomen vogels. Zo waren de ruim 4000 Grutto's die op 26 maart in de IJzerbroeken verbleven, ongetwijfeld voor het grootste deel andere vogels dan de 5500 exemplaren die er op 15 en 16 maart pleisterden. We kunnen dus aannemen dat het aantal Grutto's dat in de loop van het voorjaar gebruik heeft gemaakt van de IJzerbroeken meer dan 10.000 ex. bedraagt en in werkelijkheid mogelijk zelfs nog een veelvoud.

Belang van geschikte pleisterplaatsen tijdens de voorjaarstrek

Als gevolg van een gestage populatieafname staat de Grutto sinds 2006 op de Wereldlijst van Bedreigde Soorten van de IUCN. De grootste knelpunten liggen in de broedgebieden en zijn gelinkt aan een intensivering van landbouwpraktijken. Er worden te weinig jongen grootgebracht om de populatie op peil te houden (Schellerman & Müskens 2000). Maatregelen voor een populatieherstel zijn bijgevolg meestal gericht op een aangepast landbouwbeheer op de broedplaatsen (Kleijn & Lammertsma 2013).

Voor een goede staat van instandhouding van de populatie is het echter ook essentieel dat er voldoende kwaliteitsvolle gebieden beschikbaar zijn in de winterperiode en tijdens de trek. Dit is opgenomen als één van de actiepunten in een *Management Plan* van de Europese Commissie (European Commission 2007). Aan de functie van Vlaamse waterrijke gebieden voor doortrekkende Grutto's is tot heden relatief weinig aandacht besteed. Ook Kuiper *et al.* (2006) - die de voorjaarstrek van de soort in Afrika en Europa uitgebreid in kaart hebben gebracht - maken geen melding van relevante gebieden in Vlaanderen. Maar ook al zijn de Vlaamse pleisterplaatsen niet van dezelfde grootteorde als die in Spanje, Portugal of Frankrijk, toch zijn er elk jaar duizenden Grutto's die er even de trek onderbreken om te rusten of te foerageren. Voor de meeste vogels is het wellicht de laatste halte voor ze aankomen in de Nederlandse en Duitse broedgebieden. Zo vormt Vlaanderen een relatief kleine maar niet onbelangrijke schakel in de migratieroute van de Grutto. Het is opvallend dat grote groepen Grutto's hier vaak in de late namiddag arriveren. Dit doet vermoeden dat ze non-stop van pleisterplaatsen in West-Frankrijk of eventueel zelfs het Iberisch schiereiland naar gebieden in westelijk Vlaanderen trekken. Een recent opgestart zenderonderzoek door Nederlandse en Spaanse onderzoekers zal hier de komende jaren wellicht meer duidelijkheid in brengen.

De aanwezigheid van Grutto's op Vlaamse pleisterplaatsen is aan grote fluctuaties onderhevig en die worden vooral bepaald door de waterstanden in laaggelegen gebieden op het ogenblik van de doortrek. Het meest geprefereerde habitat tijdens de trekperiode zijn immers overstroomde graslanden. Dergelijke natte graslandgebieden

zijn de voorbije decennia echter steeds zeldzamer geworden. Met het oog op landbouwintensivering en beveiliging van bewoning tegen overstromingen is het beleid en beheer van deze gebieden meestal gericht op een zo snel mogelijke waterafvoer. Door het aanleggen en verhogen van dijken zijn veel valleigebieden ook afgesneden van de waterloop waardoor overstromingen in het natuurlijke winterbed van een rivier of beek nauwelijks nog voorkomen. Het spreekt voor zich dat de waarde van deze gebieden voor steltlopers hierdoor sterk is afgenomen. Wanneer dan echter toch nog eens inundaties optreden wordt duidelijk dat er nog steeds grote potenties aanwezig zijn. Dat is de voorbije jaren ondermeer gebleken in de Heulebeekmeersen te Moorsele-Ledegem. Hoewel dit gebied allicht tot de traditionele stopplaatsen hoort voor Grutto's tijdens hun voorjaarstrek, werd het belang ervan pas vrij recent ontdekt. Vogelwerkgroep Zuid-West-Vlaanderen pleit dan ook voor een betere bescherming van dit gebied en het oprichten van een weidereservaat. Het gebied dreigt immers de komende jaren zijn belang als pleisterplaats voor doortrekkende steltlopers verder te verliezen. De waterstanden langs de Heulebeek bereikten tijdens de piekregenval in 2012-2013 weliswaar recordhoogtes, maar ondertussen werden grondige maatregelen getroffen voor de snellere afvoer van water. Zo werd de Heulebeek tussen Ledegem en Gullegem op verschillende plaatsen uitgediept en werd het slib uitgebaggerd. Bovendien zal in Heule een *bypass* voor de beek gegraven worden met een snellere waterafvoer om in de toekomst overstromingen in het centrum van Heule zelf te vermijden. Zolang echter stroomopwaarts landbouwgebied blijft omgezet worden in industrie- en woongebied, is de kans op overstroming groot. Voor andere gebieden zijn de perspectieven voor het behoud en herstel van hun natuurwaarden beter. De Scheldemeersen tussen Avelgem en Spiere-Helkijn (W) zijn sinds maart 2002 opgenomen in het natuurinrichtingsproject West-Vlaamse Scheldemeersen van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). De IJzerbroeken stroomopwaarts Diksmuide zijn al geruime tijd erkend als Europees Vogelrichtlijngebied en Ramsargebied. Het is één van de weinige gebieden in Vlaanderen waar nog regelmatig en op grote schaal

inundaties in het winterbed van een waterloop optreden. Toch is het waterbeheer ook daar vooral gericht op het zo kort mogelijk houden van de winterse overstromingen. Gunstige omstandigheden voor steltlopers en andere watervogels zijn bijgevolg soms zeer beperkt in de tijd. Inmiddels is in een deel van het gebied wel een eerste stap gezet naar een graduele verhoging van de waterpeilen waardoor op termijn ook beter aan de vereisten van trekkende steltlopers zal tegemoet gekomen worden.

Koen Devos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, B- 1070 Brussel, koen.devos@inbo.be

Emmanuel Desmet, Goethalslaan 16, B- 8501 Heule, emmanuel-desmet@skynet.be

Ignaas Robbe, Noordstraat 19, B- 8500 Kortrijk, ignaasrobbe@outlook.com

Referenties

- Beintema A.J. & N. Drost 1986. Migration of the Black-tailed Godwit. *Giervalk* 76: 37-62.
- European Commission 2007. *Management plan for the Black-tailed Godwit (Limosa limosa) 2007-2009*. Technical Report - 019- 2007.
- Kleijn D. & D. Lammertsma 2013. *Conserving the Black-tailed Godwit. Legislation, implementation and conservation in Belgium, Germany and The Netherlands*. Alterra report 2366. Alterra, Wageningen (NL). 48 pp.
- Kuiper D.P.J., E. Wymenga, J. van der Kamp & D. Tanger (Eds.) 2006. *Wintering areas and spring migration of the Black-tailed Godwit. Bottlenecks and protection along the migration route*. A&W-rapport 820. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.
- Lourenço P.M., R. Kentie, J. Schroeder, J. Alves, N. Groen, J. Hooijmeijer & T. Piersma 2010. Phenology, stopover dynamics and population size of migrating Black-tailed Godwits. *Ardea* 98: 35-42.
- Schekkerman H. & G. Müskens 2000. Produceren Grutto's *Limosa limosa* in agrarisch grasland voldoende jongen voor een duurzame populatie? *Limosa* 73: 12-134.
- Wetlands International (2014). "Waterbird Population Estimates". Retrieved from wpe.wetlands.org on Friday 7 Feb 2014.

Samenvatting – Abstract - Résumé

Tijdens de voorjaarstrek in 2013 werden trekkende Grutto's boven Noord-Frankrijk en België vanaf 10 maart geconfronteerd met overwegend zeer ongunstige weersomstandigheden. Hevige sneeuwbuien, vriestemperaturen en een harde noordoostelijke wind verhinderden de vogels om verder door te trekken naar de meer noordelijk gelegen broedgebieden. Dit leidde vooral in het westen van Vlaanderen tot uitzonderlijke aantallen pleisterende vogels, met de grootste concentraties in een aantal gebieden met ondergelopen graslanden als gevolg van eerdere hevige regenval. Vooral in de IJzerbroeken werden grote aantallen genoteerd met als maximum bijna 5500 ex. op 15 en 16 maart. In Zuid-West-Vlaanderen bedroeg het maximum ruim 950 exemplaren. Midden maart werden in geheel Vlaanderen 8580 ex. geteld, ongeveer drie keer zoveel als in vorige jaren. In deze voor Grutto's ongunstige omstandigheden bleek nogmaals het grote belang van overstroomde graslanden die als foerageer- en rustgebied kunnen dienen.

Exceptionally high numbers of staging Black-tailed Godwits *Limosa limosa* in Flanders (Belgium) during spring migration in 2013

During the spring migration in 2013, from 10th March, migrating Black-tailed Godwits above Northern France and Belgium were confronted with mainly very unfavourable weather conditions. Heavy snow showers, freezing temperatures and a strong north-easterly wind hindered the birds from migrating further to their more northerly lying breeding areas. This led, mainly in West Flanders to unusually high numbers of birds stopping over, with the largest concentrations in a number of areas

with submerged grassland as a result of earlier heavy rainfall. Above all in the IJzer valley large numbers were noted with a maximum of almost 5500 individuals on 15th and 16th March. In SW Flanders the number was about 950 individuals. Mid March, 8580 individuals were counted in the whole of Flanders, about three times as many as in previous years. In these unfavourable circumstances for Black-tailed Godwits, this emphasises the importance of submerged grassland for foraging and rest.

Nombres remarquables de Barges à queue noire *Limosa limosa* faisant escale en Flandre pendant la migration printanière de 2013

Pendant la migration printanière de 2013, à partir du 10 mars, des Barges à queue noire ont été confrontées au-dessus du nord de la France et de la Belgique à des conditions météorologiques défavorables. De fortes chutes de neige, des gelées et un vent très fort soufflant du nord-est ont empêché les oiseaux de poursuivre la migration vers les lieux de nidification plus au nord. Ceci a donné, surtout dans l'ouest de la Flandre, des nombres exceptionnels d'oiseaux faisant escale, avec les plus grandes concentrations dans quelques prairies submergées suite aux fortes pluies. Surtout dans les IJzerbroeken des nombres considérables ont été notés avec un maximum de presque 5500 ex. les 15 et 16 mars. Dans le sud-ouest de la Flandre il y avait plus de 950 exemplaires. A la mi-mars, on a compté dans toute la Flandre au total 8580 ex., trois fois plus que les années précédentes. Pendant ces conditions défavorables pour les Barges à queue noire, l'importance de prairies submersibles pouvant servir de lieux d'escale et de repos a été démontrée.